

FORGÓ SÁNDOR

FELMÉRÉSEK EREDMÉNYEI VIDEOTRÉNINGEN RÉSZTVEVŐK KÖRÉBEN

RESUME: For more than a decade in our Teachers' Training College in Eger we've been carrying out research work amongst our students, concerning micro-teaching.

This essay is to deal the experience and observation that had been done to those students whose special subject is Chemistry. We had presumed in our research work that the characteristic features of one's personality must have some certain influence on the effectiveness of microteaching.

In order to prove our presumption we'd taken the assistance of several test papers. Those connection of the test papers, indicated by the alternatives, are to prove the carrying out of this testing the participants of microteaching.

On the basis of this research work I suggest the following applications:

- discovering the motivation for career and orientation of value
- examining personality (fear, nervousness)
- listing by one's educational style
- using test papers among the participants of microteaching.

BEVEZETÉS ELŐZMÉNYEK

Magyarországon az elmúlt évtizedben megjelentek a videotréningsen alapuló képességfejlesztő kísérletek.

E kísérletek a pedagógusmesterség szakmai jellegének erősítésére szolgálnak. Másik cél e kísérleteknél, hogy a képességfejlesztésen túlmenően a hallgatók **nevelői magatartását, értékrendszerét, reális énképét, önismeretét is alakítsák.**

A kultúraismeretátadási képesség viszont nagymértékben függ a személyiségtényezőktől. A jelenlegi kutatások a speciális képességfejlesztési irányba hatnak, és elsősorban a tanárképző főiskolákon alkalmazták előszeretettel (Poór Ferenc, Falus Iván - 1975.). (1--2.)

A képesség pszichológiai értelemben került adaptációra, mely szerint a képesség a pszichikum készenléti állapota valamely tevékenység végrehajtására.

A tanárképzés bírálói -- túl a pszichológiai megközelítésen -- a hivatásra történő felkészítésnél számos hiányosságra mutatnak rá, amelyek nem nélkülözik a társadalmi, szociális, szervezeti, szervezési ellentmondásokat sem.

Ezek közül az alábbiak emelhetők ki:

- elmélet és gyakorlat integrációjának hiánya;
- differenciált képességfejlesztés, egyéni foglalkozás hiánya;
- alternatív módszertani eljárások ismeretének hiánya;
- hiányoznak a tanári szerepeltvárásokhoz elengedhetetlen rögzített magatartásmodellek, viselkedésminták;
- nincs egzakt -- prognosztikai értékű -- pályaalakmassági vizsgálat a tanárképző intézményeknél.

A pedagógusképzés lényege, hogy a jelöltek elsajátítsák azokat az ismereteket, amelyek alapján speciális magatartásmód alakul ki bennük, s ezáltal nevelői-oktatói funkciójuknak maradéktalanul eleget tegyenek.

Meggyőződésem, hogy a pedagógusjelölteket jobban fel lehet készíteni -- a szaktárgyi ismeretek visszaadásán túlmenően -- a hivatásra, ha a képzés során jobban ügyelünk a személyes diszpozíciókra, azaz olyan alternatív magatartási modelleket nyújtunk, tudatosítunk, amelyek a jelölteknek a legjobban megfelelnek.

Intézményünknel, az egri Tanárképző Főiskolán közel egy évtizede foglalkozunk mikrotréninggel a kémia szakos hallgatók körében. (Sárik Tibor--Gaál István--Kis-Tóth Lajos--Hauser Zoltán) (3.)

A kutatás célzott iránya a mikrotanítással segített kommunikatív, demonstrációs és a magyarázat képességének mérése, alakítása volt. A pedagógus, mint humán értékeket átadó személyiség folytonos interakciós helyzetben van tanítványaival. E három vizsgált képesség közül kettő (magyarázat, kommunikáció) a leggyakrabban előforduló.

A pedagógus elengedhetetlen személyiségjegye az önkifejezés, az érzelmi megértésen alapuló racionális cselekedetek végrehajtása. Annak érdekében, hogy a hallgatók személyiségjegyeit, társadalmi helyzetüket jobban megismerjük, elengedhetetlennek tartottuk -- tanórán kívül is -- egzakt kérdőíves formában feltárni személyiségjellemzőiket, értékorientációs szintjüket.

A kutatás fő ciklusai az alábbiakba sűrítve össze:

1. Előfelmérés, illetve felmérés alkalmazása a hallgatók jobb megismerése érdekében (103 fő). *Alkalmazott módszer:* teszt, kérdőív, értékorientációs vizsgálat, személyiségvizsgálat, értékelőlap felhasználása, saját fejlesztési értékelőlap kialakítása.

2. Érzéki modell nyújtás, készségkialakítás, képességfejlesztés. *Alkalmazott módszer:* bemutatás, megbeszélés, értékelés.

3. Gyakorlóiskolai tanítások rögzítése. *Alkalmazott módszer:* megfigyelés, megbeszélés, önértékelés, értékelés.

4. Adatok statisztikai feldolgozása, összevetése.

A következőkben a kutatás első, illetve utolsó ciklusával kívánok foglalkozni, melyben frásos formában feltártuk a hallgatók értékorientációs és személyiség hátterét.

A felmérés első fázisa egy módszerválasztó előfelmérés volt, amelynek segítségével olyan személyiségjellemzőket kívántunk feltárni, amelyek a későbbiekben véglegesített komplex vizsgálati eljárás alapján a tréningvezető hatékonyabban képes felkészíteni a jelölteket a szakmai hivatásbeli szeretet elsajátítására. Pontosabban fogalmazva olyan egzakt módszereket kívántunk alkalmazni, amelyek hatékonyabbá tehetik a képességfejlesztéshez kapcsolódó tanári tulajdonságok feltárását. Azért tartottuk fontosnak a személyiségmegismerést, mert a mikroképzés során sok olyan fogalom jelenik meg, amelyek ismeretlenek a mikrotanítást végzők körében, de pszichológiai alapjai vitathatatlanok. (Például: stressz, szorongás, attitűd, értékorientációk, pályamotivációk, külső kontroll, belső kontroll, introverzió, extroverzió.)

A lehetséges vizsgálati irányokat az alábbiakban rögzítettük:

- részleges személyiségvizsgálat;
- attitűd és értékorientációs vizsgálat (pályamotivációs szint, közösségi beállítódás szint).

A vizsgálat egy része attitűdvizsgálat. A szociálpszichológiai szakirodalom az attitűdnek három komponensét különítette el (kognitív, érzelmi, cselekvéses). Tisztában voltunk azzal, hogy az attitűd skálázásánál tanúsított verbális értékelő állásfoglalások nem mindig kongruensek a viselkedés (cselekvés) várható alakulásával, ennek ellenére nem lehet kétséges, hogy az attitűdök fontos szerepet töltenek be a személyiség

értékrendszerében, tükrözik meggyőződését és a szociális adaptációra való hajlandóságát (Allport - 1965.) (4.)

A vizsgálatban a jelöltek által adott értékelő állásfoglalások a pályaválasztás és az önismeret, illetve a személyiség aktuális állapotát tükrözik, melyek a képzés során, majd a munkahelyi tapasztalatok hatására módosulhatnak; tehát nem a beválás prognózisával, hanem a személyiség képzési idő alatti jellemzőivel kívántuk foglalkozni.

HIPOTÉZISEK

Munkahipotézisként feltételeztük, hogy azok a képességek, valamint tevékenységek, s a velük kapcsolatos személyiségjegyek, amelyek a vizsgálatban szerepeltek, mérhetők, illetve mérhetővé tehetők. A mérhetőség egyben az összehasonlíthatóság alapját is képezte.

A kutatáshoz az alábbi általános hipotéziseket állítottuk fel:

1. A mért személyiségjegyek extroverzió, introverzió, neuroticitás, szorongás kapcsolatban állnak a mikrotanítás mikroelemzése által mért eredményességgel.
2. A hallgatók szociális háttere kapcsolatban van a mért változókkal.
3. A mért személyiségjellemzők között kimutatható kapcsolat van (neuroticitás, szorongás).
4. Az intelligenciaszint -- mint változó -- kapcsolatban van bizonyos személyiség- és szociális jellemzőkkel.
5. A nevelési stílusokhoz tartozó nem verbális megnyilvánulások értékelése és a tiszta nevelési stílusok értékelése együtt változik.
6. A nevelési stílusokról alkotott hallgatói önértékelés összefüggésben van bizonyos személyiségjegyekkel.
7. A nevelési stílusba történő sorolás mértéke összefüggésben van a mikrotanítás eredményességével.
8. A korábban kialakított mikrotanítási értékelőlap és az általunk kifejlesztett értékelőlap eredményei közel esnek.

A MÓDSZERVÁLASZTÓ KÍSÉRLETI FELMÉRÉS TAPASZTALATAI

A módszerválasztó kísérlet vizsgált változói:

1. Független változók (nem, lakóhely, szülők foglalkozása)
2. Pályamotivációk (5., 6.)
3. Közösségi beállítódás, önértékelés. (7., 8.)
4. Énkép és a test képmutatóival való elégedettség
5. Brengelmann-teszt (9.)
6. Külső kontroll, belső kontroll szint
7. Extroverzió, intervezió szint megállapítása (Porkolábné Balogh Katalin féle adaptációval) (10.)
8. Kompetencia-szint feltárása, megállapítása
9. Szorongás-szint megállapítása (Taylor alapján) (11.)
10. Különböző nevelési stílusokra jellemző nem verbális megnyilvánulásokra adott önértékelő állásfoglalások felmérése (Ungárné Komoly Judit--Zsolnai József alapján) (12., 13.)
11. Intelligencia-szint megállapítása (14.)

A kérdőívben alkalmazott "kemény" változók (lakóhely, szülők foglalkozása, jövedelme) nem bizonyultak eléggé differenciálónak, ezért a későbbiek során ezek alkalmazásától eltekintettünk. Egyedül a nemek szerinti bontást tartottuk fontosnak.

A pályamotívumok értékeléséből megállapítható volt, hogy további alkalmazásuk szükséges. Más szerzők megerősítették tapasztalatainkat, azt tudniillik, hogy a motivációs index (a szakma társadalmi megbecsülésének hiánya következtében) alacsony, ugyanakkor az is megállapítható volt, hogy ez az index szoros, szignifikáns kapcsolatot mutatott több, a kutatásban alkalmazott változóval.

A közösségi beállítódás vizsgálatot azért véltük fontosnak, mert a tréning kiscsoportos formában történik. Azonban a kérdéssor a hagyományos értékrend alapján készült, ami ma már elvesztette aktualitását (közösségi eszmények stb.). Ugyanakkor megállapítható, hogy a felmérésben alkalmazott szocialisztikus közösségi értékek igen erős elutasításban részesültek. Ez számunkra jelzés értékű volt.

A szaktárgyi beállítódás elemzése sorra.

A személyiségjellemzők igen szoros szignifikáns kapcsolatot mutattak az alábbi változók körében:

- neurotikusság - pályamotívumok	$p \cong 0,05$
- extroverzió - pályamotívumok	$p \cong 0,05$
- kompetencia - tolerancia	$p \cong 0,05$
- neuroticitás - szorongás	$p \cong 0,05$
- Raven-teszt - érettségi átlag	$p \cong 0,05$

A neurotikusság és pályamotívumok indexének szoros szignifikáns kapcsolata azt feltételezi, hogy azok a személyek, akik magasabb pályamotivációs indexet mutattak, a szorongási indexük is magasabbnak bizonyult. Ugyanakkor az is megállapítható, hogy az extroverziós szint is együtt mozgott a pályamotívum indexével. A módszerválasztó előfelmérés kontrolljaként is értelmezhető az az adat, ahol a kompetencia-tolerancia szint együtt változott, csakúgy mint a neuroticitás és a szorongás.

A Raven-teszt eredménye viszont csak egyetlen változóval tartott szoros kapcsolatot, nevezetesen az érettségi átlageredménnyel. Az itt szerzett jegyek alapján kialakult félévi átlageredmények indifferensek.

Összegezve megállapítható volt, hogy a mikrotanításhoz szükséges e felmérőlapok alkalmazása, ezen belül indokolt az értékorientációs-, motivációs-, valamint a személyiségvizsgálat.

A VÉGLEGESÍTETT FELMÉRÉS ALKALMAZÁSÁNAK INDOKLÁSA ÉS EREDMÉNYEI

A véglegesített felmérés az alábbi változókat tartalmazta (a kapott átlagok):

1. Nemek szerinti megoszlás (-)
2. Raven-féle intelligenciateszt (56,2)
3. Pályamotivációs szint (Geréb György, Almási György) (182,6)
Brenghelmann-teszt alkalmazása
4. Extroverzió, introverzió (2,86)
5. Neuroticitás (2,77)
6. Rigiditás (2,86)
7. Taylor-féle szorongástereszt (2,72)
Értékorientációs vizsgálatok
8. A képzés hatásának értékelése (46,36)
9. A tanári pályára történt felkészítettség (52,18)
10. A demonstráció eredményességét biztosító oktatási módszerekről alkotott értékítéle (90,5)
11. A demonstráció hatékonysága szempontjából fontosnak tartott jellemzők értékelése (76,09)
12. Értékelés a tanári magyarázathoz szükséges jellemzőkről (152,27)

13. Értékelés a kommunikáció eredményességéhez szükséges jellemzőkről (87,04)
 Önértékelés a nevelési stflusokra jellemző nem verbális megnyilvánulások *részletes* leírása alapján.
14. Tényleges (reális) önértékelés (4,16)
15. Ideális önértékelés (4,77)
16. Az oktatás eredményességéhez szükséges stflusjegyek értékelése (4,54)
 Önértékelés a nevelési stflusokra jellemző, nem verbális megnyilvánulások *nem részletezett* leírása alapján.
17. Egyik megnevezett változó (2,7)
18. Másik megnevezett változó (5,0)
19. Egyik megjelölt változó a tényleges önértékelésre vonatkozóan (3,1)
20. Másik megjelölt változó a tényleges önértékelésre vonatkozóan (4,31)
21. Egyik megjelölt változó az ideális önértékelésre (2,8)
22. Másik megjelölt változó az ideális önértékelésre (5,0)
23. Az oktatás eredményességéhez szükséges stflusjegy egyik változója (2,9)
24. Az oktatás eredményességéhez szükséges stflusjegy másik változója (5,0)
 Freiburgi személyiségteszt alkalmazása.
25. Idegesség (3,54)
26. Agresszivitás (2,86)
27. Depresszió (6,31)
28. Érzelmi fogékonyság (4,0)
29. Társulási készség (9,27)
30. Oldottság (2,68)
31. Fölérendelődési törekvés (2,81)
32. Gátoltság (4,09)
33. Nyíltság (7,04)
34. Extroverzizó - introverzizó (5,7)
35. Emocionális labilitás, stabilitás (5,9)
36. Férfiasság, nőiesség (6,27)
 Mikrotanításhoz korábban használatos értékelőlap alkalmazása (Poór Ferenc)
37. Mikrotanítás értékelése (3,6)
38. A demonstráció sikerességének értékelése (3,7)
39. Nem verbális megnyilvánulások értékelése (4,0)

40. A magyarázat eredményességének értékelése (4,1)
 41. Mikrotanítás eredményességének értékelése
 Nevelési stflusba sorolás mikrotanítás alapján (19,86)
 42. Egyik jellemző nevelési stflus (2,75)
 43. Másik jellemző nevelési stflus (4,2)
 44. Mikrotanítási eredményességi index a kísérlet során kialakított
 értékelőlap segítségével (3,8)

A változók alkalmazásának indoklása és a mérhetőségükről általában

Az előfelmérés adatai, valamint a kutatás célzott iránya (kommunikatív, demonstrációs, s a magyarázat képességének fejlesztése) indokoltá tette több változó megszüntetését, illetve újabb változók alkalmazását.

A szociológiai és szociálpszichológiai felmérésekben egyik alapváltozó a nemek szerinti, megoszlás szerinti vizsgálódás. Az előfelmérés adatai is igazolták azt, hogy nemek között bizonyos személyiségfaktorokat illetően különbségek vannak.

Raven-féle intelligenciateszt is eredményesnek bizonyult a módszerválasztó kísérleteknél, mert a tanulmányi eredménnyel szoros kapcsolatban állt. Bár nem volt képes differenciálni az értelmi képességek tekintetében, ennek ellenére fontosnak tartottuk, hogy pontos képet kapjunk hallgatóinkról.

A Brengelmann-tesztet továbbra is felhasználtuk, mivel olyan, a tanári pálya szempontjából fontos személyiségdimenziókat vizsgál, amelyek egyénileg nagymértékben különböznek, s így lehetőség nyílik a különbségtételre.

A Taylor-féle szorongásvizsgálat alkalmazása szintén továbbra is indokolt, mivel ez az érték szoros kapcsolatot mutatott az előfelmérés bizonyos változóival. Egyébként a szorongás, mint egyik fő változó szerepelt a mikrotanítás eredményességét vizsgálva. Azzal a feltétellel kezeljük a teszt eredményeit, hogy a magas szorongási index nem feltétlenül aktualizálódik a tanítás során, azonban mindenképpen prognosztikai értékűnek tekintettük a magas szorongást, melyről a kísérletvezetőket is értesítettük.

A következőkben értékorientációs vizsgálatot végeztünk. Köztudott, hogy a különböző társadalmi rétegekhez, csoportokhoz tartozó kultúrákban más-más az értékképzés, érték közvetítés és az értéktanulási folyamat. Így feltételeztük, hogy a hallgatóknak az érték tudata az ismeretelsajátítási folyamatban különböző. Az értékorientációs vizsgálat az alábbi területekre tagozódott:

- tanári pályára történt felkészítettség mérése;

- képzés hatásának értékelése;
- a célzott kutatási változók feltételezett hatékonyságának értékelése;
- nevelési stílusokra jellemző nem verbális megnyilvánulások részletes leírás alapján történő értékelése.

Ungárné Komoly Judit (1978) (15.) kidolgozta a különböző tanítói nevelési stílusokat a konfliktusos nevelési helyzetek megoldása alapján. Ez alapján öt nevelői stílust különböztetett meg az agresszívától a kooperatívig terjedő tartományban. A különböző nevelői stílusokhoz tartozó metakommunikatív elemeket Zsolnai József (16.) rendelte hozzá a fenti öt stílushoz. A nevelési stílus megfigyelése mindeképpen indokolt volt, továbbá a téma jellege azt is indokolat, hogy a nem verbális stílusjegyeket is értékeljük a mikrotanítást végző hallgatóink körében.

Az önértékelésen túlmenően a nevelési stílusokba való sorolást is szükségesnek tartottuk elvégezni a hallgatók körében a mikroórák elemzése alapján. Azért tartottuk ezt fontosnak, meggyőződünk arról, hogy a képzés hatására javul-e nevelői attitűdjük.

A freiburgi személyiségteszt alkalmazása azért volt indokolt, mert a korábban alkalmazott tesztek nehezen voltak egységesíthetők és a matematikai eljárásokkal megszerkesztett teszt dimenzionálható, objektív és gazdaságos. Az FPI (17.) teszt a korábban felsorolt több dimenziót vizsgáló személyiségkérdőív, amely 114 egységből álló kijelentéssort tartalmaz. A teszt előnye, hogy feldolgozása gyors, hitelesítése megtörtént és megbízható.

Az utóbbi időben a szakirodalom előszeretettel használta ezt a személyiségtesztet.

Utolsó blokkban a mikroórák értékeléséhez, elemzéséhez használatos értékelőlapot használtuk fel, kisebb módosítással, annak érdekében, hogy mérni tudjuk a célzott kutatási változókat. (Demonstráció, kommunikáció és magyarázat elemzésére.)

Készítettünk egy saját fejlesztésű értékelőlapot, amelyik a mikroórák mikroelemzésére szolgált. Ez minősíti a kísérlet szépségét, eredményességét, számbaveszi a jól és rosszul felhasznált eszközöket, ugyanakkor figyelembe veszi a kísérlet helyes sorrendjét is. Ennek segítségével elemeztük ki a hallgatók mikrotanítását és értékeltük egy végső osztályzat formájában. Feltételeztük, hogy így pontosabban minősíthető a mikrotanítás sikeressége.

A KUTATÁS VÁLTOZÓINAK MEGOSZLÁSA, ÉRTELMEZÉSE

A nemek szerint történő megoszlások

A kutatás 1987/88-as tanévben kezdődött, ahol az előfelmérést elvégeztük. Összességében a felmérésben 103 fő vett részt. 23 férfi és 80 nő hallgató töltötte ki a tesztlapokat.

Nemek szerinti megoszlásról:

A nemek szerinti megoszlást vizsgálva megállapítható, hogy 27 %-ban fiúk, s 73 %-ban lányok vettek részt a kísérletben. Ez megfelel a főiskolai aránynak. Változónként vizsgálva az adatokat, megfigyelhető, hogy a férfi hallgatók átlagos Raven-indexe egy ponttal több volt, mint a női hallgatóké, csakúgy, mint a motivációs index. Az extroverziós szint viszont a férfiak körében bizonyult alacsonyabbnak, csakúgy mint a neuroticitásra való hajlam. A rigiditás skáláján gyakorlatilag nem volt eltérés. A szorongás érték vonatkozásában megállapítható, hogy a férfiak szorongóbbnak bizonyultak, mint a nők.

Az értékorientációs vizsgálatban a férfiak eredményesebbnek ítélték meg felkészítettségüket, mint a nők. Ugyancsak nagyobb átlageredményt produkáltak a szaktárgyi értékorientációs vizsgálatban a férfiak.

Önmaguk nevelési stílusba sorolása terén a hallgatók összességében a kooperatív stílusjegyeket részesítették előnyben, ehhez legtöbb esetben a korlátozó, majd indifferens és agresszív megoldások társultak. Nemek szerint vizsgálva a férfiak kevesebb indifferens megoldást adtak, sőt ehelyett inkább az agresszív megoldásokat részesítették előnyben.

A férfiak és nők eredményességi indexében ugyanakkor nem volt markáns különbség.

A Raven-féle intelligenciateszt alkalmazását indokolta, hogy esetleges különbséget keressünk a hallgatók értelmi képességét illetően. A teszt faktoranalízisének kimutatták, hogy az általános értelem leginkább az észlelési nem verbális relációk kibontásán és felhasználásán alapuló próbák eredményeivel korrelál. Az elvet Raven (1938) fogalmazta meg. E tesztben figurális matricák üresen maradt mezőit kellett kitölteni. A helyes megoldáshoz a minták szabályosságát, a sorrendezési elveket kellett ismerniük. A teszt 60 lapból álló sorozat, mely öt csoportba osztott és fokozatosan nehezedik. A kitöltésre 45 percet biztosítottunk, majd a kiértékelést elvégeztük. Az értékeléshez felhasználtuk a Raven által standardizált értékeket, melyeket az alábbiakban közlünk:

Extrém magas intelligencia	53--60 pont
Igen magas intelligencia	48--52 pont
Magas intelligencia	44--47 pont
Közepes intelligencia	38--43 pont
Alacsony intelligencia	32--37 pont
Igen alacsony intelligencia	24--31 pont
Extrém alacsony intelligencia	0--23 pont

Az eredmények megoszlása:

Extrém magas intelligencia	95 %
Igen magas intelligencia	5 %

A vizsgált csoportban tehát igen magas intelligencia szintű személyek találhatók.

Az előfelmérés után a véglegesített felmérés is igazolta, hogy a Raven-teszt nem képes különbséget tenni a felsőoktatási populációra. A Raven-teszt korrelációs értékeit vizsgálva a változókkal megállapítható, hogy a pályamotivációval igen szoros szignifikáns kapcsolatot mutatott. Ugyancsak szoros szignifikáns kapcsolatot találtunk az értékorientációs vizsgálattal történt összehasonlítás során.

A kísérlet eredményessége és a Raven-teszt értéke között negatív nem szignifikáns kapcsolat keletkezett.

A pályamotivációs szint mérését azért tartottuk fontosnak, mert kíváncsiak voltunk arra, hogy leendő pedagógusaink hogy viszonyulnak választott hivatásukhoz. Arról kívántunk információt szerezni, hogy milyen motívumok vezérelték hallgatóinkat erre a pályára, s ebből kívántunk következtetni arra, hogy milyen mértékben azonosulnak leendő pályájukkal. Erre a célra olyan kérdőívet alkalmaztunk, amelynek kipróbálása már korábban megtörtént (Geréb György, Almási György). (18.) A kérdőív 50 állítást tartalmazott, mindegyik állítást 5 fokú Likert-skálán kellett értékelni. A kérdőívre adható pontértékek összterjedelme 50--250 pont között mozoghatott. Az átlag pontérték 183,62 pont volt. A legalacsonyabb 161, a legmagasabb pedig 202 pont. A szórás értéke 11,4. Statisztikai módszerekkel csoportosítottuk a hallgatókat az elért eredmények alapján, s így az alábbi értékek adódtak:

Igen alacsony motivációs szint	9 %
Alacsony motivációs szint	31 %
Átlagos motivációs szint	50 %
Magas motivációs szint	5 %
Kiemelkedően magas motivációs szint	5 %

Az adatokból megállapítható, hogy a motivációs szint az átlagosnál alacsonyabb, igazolja ezt egy másik összevetés is, ahol egy korábbi adatsorral vetettük egybe az eredményeket. Mindenképpen figyelemreméltó tény, hogy a pályamotiváció jelöltjeink körében a csökkenő tendencia irányába mutat.

A pályaválasztási motívumokat tömbönként is elemeztük, az alábbiak szerint:

Altruizmust tükröző motívumok átlagértéke volt a legmagasabb (3,51 az öt fokú Likert-skálán). E motívumcsoportot követte az önmegvalósító és a közösségi motívumok csoportja (3,47, illetve 3,15 értékkel). A praktikus, kényelmi motívumok utolsó helyén szerepeltek (1,79-es átlaggal).

A fenti adatsorból kiemelhető, hogy az altruizmust tükröző nevelői mentalitás erősebb, mint a szakmai orientáció.

A pályamotivációs indexek szignifikáns kapcsolatai az alábbiak voltak:

Értékorientációs szint a demonstráció eredményessége, hatékonysága, a tanári magyarázat eredményessége, a kommunikáció eredményessége alapján negatív szignifikáns kapcsolatot találtunk az FPI fölérendelődési faktora és a pályamotivációs index között. Ugyancsak negatív szignifikáns kapcsolat volt az FPI idegesség faktora és a motivációs index között.

A következő felhasznált módszer a Brengelmann-féle személyiségvizsgáló eljárás volt. Azért alkalmaztuk, mert több, a tanári pálya szempontjából fontos és elengedhetetlen személyiségjegyeket mér.

E személyiségjegyek statisztikailag független változóként alkalmazhatók.

Az extroverzió introverzió (E skála terjedelme 0--32 pontig)

A magas pontérték az extroverzióra utal. Az extrovertált személyiség érdeklődésével a külvilág felé fordul, aktív, alkalmazkodó. A skála részletezése.

1.	0-- 7 pont, zárkózott	4,5 %
2.	8--15 pont, kevésbé	31,5 %
3.	16--22 pont, átlagos	36,5 %
4.	23--28 pont, kissé nyitott	27,0 %
5.	28--32 pont, nyitott	0,0 %

A adatok alapján megállapítható, hogy inkább zárkózottak, mint nyitottak a vizsgált csoport tagjai, de közel egyenlő eloszlást mutatnak. Megjegyezzük, hogy ezen a skálán a zárkózott kategóriába tartozó személyek közül kiválasztottunk egy főt, akinek a mikrotanítását is bemutatjuk.

Neuroticitás (N skála, 0--38 pont)

Ez a skála az emocionális labilitásra, neurotikus reakciókra való készsége utal. A skála részletezése:

1. 30--38 pont, igerlékeny	0 %
2. 21--29 pont, kissé igerlékeny	31 %
3. 12--20 pont, átlagos	60 %
4. 5--11 pont, nem igerlékeny	9 %
5. 0--4 pont, egyáltalán nem	0 %

Az adatok kissé távolesnek a normál elosztástól, s megállapítható, hogy a vizsgált személyek inkább az ingerlékenység zónájába esnek.

Rigiditás (R skála, 0--30 pont)

A magas pontérték fokozott aktivitást, energiabőséget, ingerlékenységet, szélsőségesebb megnyilvánulásokat, dogmatizmusra való személyiségjegyeket jelent. A magatartás intenzitására utaló személyiségjegy. A skála részletesen.

1. 0--8 pont, igen alacsony	0 %
2. 9--14 pont, alacsony	27 %
3. 15--20 pont, átlagos	60 %
4. 21--25 pont, magas	13 %
5. 26--30 pont, igen magas	0 %

A csoport eredményeit érdemes összevetni hasonló mintán elvégzett eredményekkel. (Kósa Csaba - 1980.) (19.) Műszaki főiskolásokon végezte el a teszt felvételét.

A két főiskolai szintű képzés eredményeit vizsgálva megállapítható, hogy a két eloszlás igen közel esik egymáshoz. Az extroverzió szint értékei 18,6; 18,78. A rigiditás szint értékei 16,8; 17,0. Tehát a két skála átlagértékei gyakorlatilag egybeesnek. A neuroticitás szint értékei 21,75; 16,45. Ebből az adatból megállapítható, hogy a pedagógusjelölteknél magasabb a szorongásszint, mint a műszaki főiskolások körében.

A Taylor-féle szorongásvizsgálat alkalmazásáról:

Ez a teszt lehetőséget nyújtott a szorongás vizsgálatára. A gyakorlatban a szorongó emberek több jellegzetes tulajdonságait figyelhetjük meg. A szorongás fő jegyei az alábbiakban fogalmazhatók meg:

- nehezen magfogalmazható kellemetlen érzés (a biztonság hiányának érzése);
- intellektuális téren bizonytalanság és döntési bizonytalanság.

A szorongási index pontértékét elsősorban a szorongásra való hajlam határozta meg. A skála a szorongást nem mint klinikai tünetet, hanem a szorongásos reakcióra való készséget jelzi. Tehát a magas szorongási index nem jelent feltétlenül aktuális szorongási állapotot, mint ahogy az alacsony érték sem jelenti ennek feltétlen hiányát. Azonban a magasabb érték azt jelzi, hogy könnyebben és gyakrabban alakulhat ki szorongásos állapot. A kérdőív értékelése úgy történt, hogy az egyes személyeket összesített pontszámaik alapján kategóriákba soroltuk:

1.	0--12 pont, egyáltalán nem szorongó	9 %
2.	13--17 pont, nem szorongó	32 %
3.	18--21 pont, átlagos	45 %
4.	22--27 pont, szorongó	5 %
5.	28 fölötti pont, nagyon szorongó	9 %

Az adatokat vizsgálva megállapítható, hogy a vizsgált személyek szorongási indexeloszlása egyenletesnek mondható, s összességében a nem szorongó, illetve az átlagos szorongás a jellemző. A szorongás index alapján négy főt választottunk ki, akiknek a mikrotanítási gyakorlatát videóra rögzítettük. Két személy az egyáltalán nem szorongó kategóriából és két személy a nagyon szorongó kategóriából került ki. A mikrotanítás eredményességével összevetve a szorongási indexet, megállapítható, hogy a szorongási index nem minden esetben prognosztizálta a mikrotanítás esetleges sikertelenségét. Voltak olyan személyek a szorongók közül; akik levetkőzték lámpalázukat, és a gyakorlatuk jól sikerült, míg olyanok is előfordultak, akik nem rendelkeztek magas szorongásértékkel, ugyanakkor a mikroórás felvételen tapasztalhatóak voltak a szorongás negatív tünetei. A Taylor-féle szorongásteszt értéke az alábbi változókkal tartott szoros, szignifikáns kapcsolatot:

- szorongás - idegesség	$\bar{p} \leq 0,05$
- szorongás - depresszió	$\bar{p} \leq 0,05$
- szorongás - gátoltság	$\bar{p} \leq 0,05$

A fenti értékből megállapítható egyúttal a felmérés belső kontrollja is. Szakirodalomban is megerősítettek ezek az adatok (Tringer László, Benson Katalin, Kósa Csaba).

Szoros negatív korrelációk szignifikáns szinten:

- szorongás - hatásindex $p \leq 0,1$
- szorongás - társulási készség $p \leq 0,05$

Összességében a fenti adatok a Taylor-féle szorongásteszt és az FPI bizonyos faktorai között kimutathatók szignifikáns kapcsolatok, mely arra enged következtetni, hogy a szorongás mint változó jól alkalmazható más személyiségjellemzőkkel történő összevetésnél.

Az értékorientációs vizsgálat eredményei:

A képzés hatásának értékeléséről:

E kérdéskör vizsgálatához 14 kijelentést alkalmaztunk, melyet 1--5-ig terjedő skálán értékelték hallgatóink. A kérdésekre adott válasz terjedelme 14 és 70 között mozoghatott. Az átlag pontérték 46,36; a szórás pedig 4,8.

Az átlagosnál gyengébben ítélte a felkészítettséget a hallgatók 36 %-a, átlagosnak 33 %-a, 31 %-uk pedig az átlagosnál magasabbra.

E kérdéskörön belül az elméleti felkészítettség kapott magas értéket, míg a gyakorlati felkészítettség alacsonyabb.

A tanári pályára való felkészítettségéről:

A felkészítettség értékeléséhez 15 kérdésből álló kijelentéssort alkalmaztunk, amely nevelési, szak módszertani alapkategóriákat tartalmazott. A kérdéssort 5 fokú skálán értékelték, a válaszok terjedelme 15 és 75 pont között mozoghatott. Átlagértékük 52,18; a szórás pedig 8,8.

Alacsonynak ítélte a felkészítettségét a hallgatók 32 %-a, átlagosnak a hallgatók 45 %-a, 23 %-a pedig igen magasnak. A megoszlás közel egyenletesnek mutatkozott.

E kérdéskörön belül első helyen szerepelt a magyarázat ismerveinek értékelése, majd ezt követték a demonstrációs kísérletek elvégzésére történő értékelések. Ugyancsak az elsők között szerepelt a szemléltető oktatási eszközök alkalmazása. Alacsonyabb értékeket kaptak az egyéni sajátosságához való alkalmazkodás, valamint a figyelem megragadására vonatkozó kijelentések.

ÉRTÉKORIENTÁCIÓS VIZSGÁLATOK A CÉLZOTT KUTATÁSI VÁLTOZÓKRÓL

(Demonstráció, magyarázat, kommunikáció, nevelési stílusok)

A kutatás során olyan kijelentéssort állítottunk össze, amelyek az egyes változók hatékonyságelemeit tartalmazzák. Tudatosítottuk a hallgatókkal az egyes változók tartalmát, majd ez alapján ötfokú Likert-skálán jelölhették be értékeléseiket.

A demonstráció (szemléltetés) fogalma a kémiai demonstrációra került adaptálásra és hangsúlyoztuk, a demonstráció sikeressége függ a helyes szemléltetéstől, a megfigyelés irányításától, s ennek alapján a tények elemzésétől, illetve az összefüggések felismertetésétől. A szemléltetés alapvető feltétele annak, hogy tanulóinkat helyes következtetésekre, ítéletekre tudjuk nevelni.

A magyarázat képességénél figyelembe vettük, hogy ez a tanári ismeretközlés egyik formája, amellyel törvényszerű összefüggéseket, szabályokat, tételeket, fogalmak megértését segítjük elő. Gyakran kapcsolódik a megfigyelésekhez, tanári demonstrációhoz, audiovizuális bemutatáshoz. Jellemző ismérve a bizonyítás, kifejtés, ok-okozati összefüggések feltárása, illetve a többoldalú bemutatás.

A kommunikációs képesség értékelésénél tekintettel voltunk arra, hogy a kommunikációnak verbális és nem verbális megjelenési formája van.

A verbális kommunikációnál olyan kijelentéseket képeztünk, amelyek a világos, érthető kifejezések, átgondolt, egyértelmű tartalom, a túl bonyolult fogalmazás, a töltelékszavak elkerülésére irányultak. Utaltunk a megfelelő hangerő (nem túl magas, de mindenki által hallható), nem hadaró, ugyanakkor nem is túl lassú beszédtempó, folyamatos beszéd -- rövid hatásszünetekkel --, a mondat végén határozottan lefelé ívelő hangerő fontosságára.

A nem verbális kommunikáció elemei a mimika, testtartás, gesztikuláció, térközszabályozás elemeit is belevettük az értékelendők sorába. Természetesen nem arra törekedtünk, hogy uniformizáljuk a tanári viselkedést, csak a szakszerűség szempontjából legkívánatosabb jellemzőket vetettük papírra. Tisztában vagyunk azzal, hogy a kommunikációs technikát, fogásokat mindenki csak saját egyéniségének, stílusának megfelelően tudja igazán alkalmazni.

A következőkben a vizsgált kutatási változók jellemzői alapján összeállított kijelentéssorral a hallgatók értékrendjét kívántuk megvizsgálni. Az adatok és eredmények a következőkről tanúskodnak:

A demonstráció eredményességéhez szükséges kijelentések átlag pontértéke 90,5; szórás 7,07. Minimális pontszám 77, maximális 107 pont volt. Ez a változó 22

kijelentést tartalmazott 5 fokú skálán értékelve, a terjedelem 22 és 110 között mozoghatott. Átlagos eredményt produkált a hallgatók 81 %-a, átlag alattit 13 %-uk, átlag fölöttit 6 %-uk.

Részletesen elemezve megállapítható, hogy e kijelentéssorból a realiztikus tárgyak (modellek, makettek) bemutatása magasabb első helyen szerepelt a hallgatók értékrendjében. Ezt követték az igazoló kísérletekre történő utalások, illetve az A-V eszközök felhasználásának szükségessége.

Ez a változó szoros szignifikáns kapcsolatot mutatott a felkészítettségi, hatékonysági és a magyarázat eredményességi indexével.

A demonstráció hatékonysága szempontjából fontos kijelentéseket 18 megállapításba sűrítettük. A terjedelem 18 és 90 pont között mozgott. Átlagérték 76; szórás 6,6; a minimális pontérték 65, a maximális 87 pont volt. Igen alacsony pontértéket produkált a hallgatók 5 %-a, alacsonyat 22,5 %-a, átlagosat 22,5 %-a, magasat 50 %-uk.

Részletesen elemezve a kijelentéseket, megállapítható, hogy magas pontértéket kaptak a tanári tevékenységelemek, míg alacsonyabbat a tanulók tevékenykedtetésére utaló kijelentések. Ez a változó szoros kapcsolatot mutatott ($p=0,05$) az alábbi változókkal:

- tanári magyarázat eredményességéhez szükséges értéktételek;
- kommunikáció eredményességéhez szükséges értéktételek.

A tanári magyarázat eredményességéhez tartozó kijelentések száma 36 volt. A terjedelem 36 és 180 pont között mozoghatott. Átlag pontérték 152,27; a szórás pedig 11,28.

Alacsony értéket produkált a hallgatók 22 %-a, átlagost 63 %-a, 15 %-uk pedig magas pontértéket ért el.

Részletesen elemezve a pontértékek megoszlását, megállapítható, hogy magas pontértéket kapott a magyarázat racionális elemeit tartalmazó kijelentéssor, míg alacsonyabbat az életkori sajátosságokhoz való alkalmazkodás.

Negatív korrelációs értékeket mutatott ez a változó a FPI idegességfaktorával.

E vizsgálati blokkban utolsóként szerepelt a kommunikáció eredményességéhez szükséges stílusjegyek értékelése, amely 22 kijelentést tartalmazott. A terjedelem 22 és 110 között mozoghatott. Az átlageredmény 87 pont volt, a szórás pedig 11.

Legmagasabb értéket kapták a mimika, illetve a gesztikuláció elemei, míg a legalacsonyabbat a térközsabályzás elemei kapták.

AZ ÖNÉRTÉKELÉS EREDMÉNYEI A NEVELÉSI STÍLUSOKRA JELLEMZŐ NEM VERBÁLIS MEGNYILVÁNULÁSOK ALAPJÁN

A tanárok nevelői magatartásának vizsgálatára több módszert dolgoztak ki. A kísérletben felhasznált tipológiát Ungárné Komoly Judit (1978.) fejlesztette ki. Öt féle tiszta nevelői stílust ismertetett, ugyanakkor megjegyezte, hogy "tisztá" típusok nincsenek. Vizsgálata alapján az alábbi típusokat képezte:

- agresszív;
- restriktív (korlátozó);
- kooperatív (együttműködő);
- inerciás (tehetetlen);
- indifferens (közömbös).

Megfigyelései szerint a leggyakrabban előforduló típuspár a kooperatív-korlátozó, illetve a kooperatív-inerciás.

Egy értékelőlap segítségével hallgatóinknak válaszolni kellett arra, hogy mely kategóriába tartozónak vélik magukat, milyenek szeretnének lenni, illetve az oktatás eredményessége szempontjából melyiket tartják fontosnak.

A feldolgozás során nem tekintettük értékelhetőnek a tisztán indifferens, agresszív, restriktív változatokat, értékük 0 pont.

1 ponttal értékeltük a restriktív-inerciás, és indifferens-restriktív megoldásokat. Az 1 pont értékű kategóriába tartozó megoldásokból arra következtettünk, hogy ez a típus korlátozó megoldásokat részesít előnyben, hiányzik a helyzetfelismerés képessége.

2 pont értékű megoldásnak minősült a restriktív jellegű válasz. Ez a típus kevés emocionális fejez ki, erősen korlátozó, célraorientált feladatmegoldó képességet mutat, amely azonban rövid távon eredményes.

3 pont értékű megoldásnak minősült a restriktív-kooperatív stílusjegyeket tartalmazó válasz. E típus jellemzője, hogy a korlátozó megoldásokhoz már megértés, emocionalitás is társul. Célraorientált, jó feladatmegoldó képesség jellemzi.

4 pont értékű megoldásnak minősült a kooperatív-restriktív stílusjegyeket tartalmazó válasz, abban az esetben, ha a kooperatív válaszalternatívák túlsúlyban voltak. E típus a korlátozó megoldások mellett a megértést és a gyermekszeretetet preferálja.

Ugyancsak 4 pont értékűnek minősítettük a kooperatív-inerciás megoldásokat is. E típus jellemzője az erős gyermekszeretet, a pedagógiai-fantázia, gyenge a feladatmegoldás képessége.

5 pont értékű megoldásnak minősült a döntően kooperatív megoldásokat tükröző válasz. E kategória jellemzője a gyermekszeretet, szakmai hozzáértés, pedagógiai fantázia, valamint eredeti feladatmegoldások.

A válaszmegjelölések arról tanúsították, hogy korlátozó-indifferens, valamint inerciás-restriktív válaszok nem fordultak elő. Túlzottan korlátozó válaszok (amelyek némely esetben kooperatív elemekkel társultak) az esetek 18 %-ában fordultak elő.

Kooperatív-inerciás, és kooperatív-korlátozó megnyilvánulások az esetek 32 %-ában fordultak elő. A leggyakrabban előforduló válasz a kooperatív-korlátozó volt, melyek az esetek 50 %-ában fordultak elő.

Vizsgálatunkat kibővítettük a nevelési stílusok nem verbális stílusjegyeinek részletes leírásával is (Zsolnai - 1984). Hallgatóinknak ezekből a stílusjegyekből kellett választani. A stílusmegoszlások az alábbiak voltak:

- restriktív-inerciás és indifferens-restriktív megoldások az esetek 8 %-ában fordultak elő;
- tisztán restriktív megoldások nem fordultak elő;
- olyan restriktív-kooperatív megoldások, ahol a restriktív megoldások száma több volt, mint a kooperatívaké, az esetek 25 %-ában fordultak elő;
- leggyakrabban előforduló megoldások a kooperatív, de korlátozó (40 %) és a kooperatív-inerciás válaszok (27 %) fordultak elő;
- tisztán kooperatív megoldásokat nem produkáltak hallgatóink.

A fenti két adatsor összehasonlításából kitűnik, hogy ott, ahol a hallgatóknak a metakommunikatív elemekből kellett meghatározni nevelési stílusukat, kevésbé tudtak differenciálni a fogalmak között, így az adatok lényegesen megváltoztak a nem részletezett nevelési stílus adataihoz képest.

Szembevetendő, hogy igen nehezen tetek különbséget az inerciás-indifferens, a korlátozó-agresszív nevelési stílus metakommunikatív elemei között. Fenti vizsgálódást elvégezte Herskovits Mária (1982) (20.) is. A tanfőjelöltek körében végzett felmérést, s ő az alábbi következtetéseket vonta le:

A fiatal tanfőjelöltek zöme tudja, hogy a kooperatív válasz a legjobb, azonban válaszrepertoárjukban nem ezek a válaszminták állnak menetkészen, hanem elsősorban a jóindulatú tehetetlenséget tükröző inerciás, másodsorban agresszív válaszok. Az adatokat megvizsgáltuk önértékelés formájában a reális és ideális én vonatkozásában is,

valamint kíváncsiak voltunk hallgatónk értékrendjére az oktatás eredményességére vonatkozóan is. Az itt keletkezett adatokból kiolvasható, hogy a legalacsonyabb nevelői stílusértéket a reális (tényleges) változó kapta (4,13), míg ezt követte az oktatás eredményessége szempontjából kialakult érték (4,54); ezt pedig az ideális én követte 4,77-es átlaggal.

A freiburgi személyiségkérdőív alkalmazásának eredményei:

A freiburgi személyiségkérdőív matematikai eljárásokkal került feldolgozásra. Alkalmazását indokolta az objektivitás és a gyorsaság. Nem minden változójával kívántuk foglalkozni, így elsősorban azok a változók jöttek szóba, amelyek várhatóan kapcsolatot mutattak a Taylor-féle szorongásindexszel. Feltételeztük, hogy az alábbi változókkal lesz kapcsolatban szorongásindex: idegesség, depresszió, gátoltság, nyíltság, extroverzió-introverzió. A Taylor-felmérés kapcsán már említettük, hogy a fenti változókkal valóban volt korrelációs kapcsolat, annyiival bővült ez az eredménylista, hogy a társakhoz való viszonyulás mértékével a Taylor-féle szorongásindex negatívan korrelált.

Kimutatható szignifikáns kapcsolat volt a nemek szerinti változó, illetve a gátoltsági, nyíltsági és emocionalitást kifejező index között.

Fenti értékek azt jelzik, hogy a leány-hallgatók körében a gátoltság erősebb, mint a fiúk körében, ugyanakkor a nyíltság (nyitottság) index nagyobb mérvű csakúgy, mint az emocionalitás.

A mikrotanítás sikerességi indexével az idegesség faktor mutatott nem szignifikáns kapcsolatot.

Mikroórákhoz használatos értékelőlapokról:

A képességek értékelésére korábban már kialakítottak egy értékelőlapot (Poór Ferenc - 1983.) (21.)

Az értékelőlap elsősorban a verbális előadói tevékenység mérésére szolgált. Az értékelés alapját a kialakítandó készségek, képességek részét képező tevékenységelemekre vonatkozó negatív és pozitív megállapítások képezték. Az értékelőlap bal oldalán a negatív, a jobb oldalán pedig a pozitív kijelentések szerepeltek. Tekintettel arra, hogy a kutatás fő iránya nemcsak verbális tevékenységeket vizsgál, fontosnak tartottunk egy olyan módosított értékelőlapot elkészíteni, amely tartalmazza ezeket a kutatási változatokat is. Az értékelőlap skáláját is módosítottuk 5 fokú Likert-skálára. Az értékelendő tevékenység száma továbbra is 10 maradt. A célzott készségeket (demonstráció, kommunikáció, magyarázat) a 6., 8. és a 10. kérdés implikálta. Az értékelőlap ezen túlmenően felhasználható volt a mikrotanítási

sikerességi index képzésére is, melynek tartománya 10--50-ig terjedhetett. Az átlagérték 41,8, a maximális pont pedig 47 pont volt. A fejlesztő tréning után az átlag 44,8. Az értékelőlapon belül össze lehetett hasonlítani a kutatási változók indexének változását. Ez az alábbiak szerint változott:

- a demonstráció sikerességi indexének emelkedése 3,45-től 3,96-ra változott;
- a nem verbális kommunikáció indexének emelkedése 4,2-ről 4,32-re változott;
- a magyarázat sikerességének indexe 4,1-ről 4,5-re változott;
- összességében a mikrotanítás eredménye 3,6-ról 3,8-ra változott.

Az adatokból látható, hogy legnagyobb növekedés a magyarázat és demonstráció területén következett be.

Utolsó blokkját képezte a felmérésnek egy saját fejlesztésű értékelőlap, arra a célra, hogy mikrotanításon értékelni lehessen a demonstráció sikerességét. Az értékelőlap olyan kétdimenziós táblázat, amely függőleges irányban tartalmazza a megfigyelt személyek nevét, vízszintes irányban pedig a kísérlet értékelését. A táblázat egyértelmű kiegészítéséhez leírtuk a helyes demonstrációs kísérlet fázisait, illetve a kísérlet elvégzéséhez használatos eszközök sorrendjét.

A táblázat első blokkját képezte a kísérlet műveleteinek száma, ezen belül a jó, a rossz és a kimaradt műveletek száma.

A második blokk a kísérlethez használatos eszközök felhasználását tartalmazta (összes eszköz, ezenbelül jó, rossz, kimaradt eszköz, valamint a felhasználási sorrend).

A harmadik blokkban a kísérlet eredményességének minősítése került feldolgozásra. Ezen belül két blokkot képeztünk, a hibátlant, a hibás, illetve a rossz kategóriákat. E kategóriarendszer segítségével videóra rögzített mikroórákat részletesen lehetett elemezni. Az elemzés eredményeit összevetettük a Poór Ferenc által már korábban felhasznált értékelőlappal.

A saját fejlesztésű és a régebbi értékelőlap korellációi:

- mikrotanítási eredményességi index a mikroórák elemzése alapján szoros szignifikáns kapcsolatot mutatott a demonstráció eredményességindexszel a nem verbális kommunikáció indexével, és a magyarázat eredményességének indexével.

Más korellációs kapcsolatok:

- további szoros kapcsolatot mutatott az eredményességi index a freiburgi személyiségkérdőív idegesség faktorával, az értékorientációs vizsgálat felkészítettségi mutatójával, valamint a Taylor-teszt szorongásindexével.

A fenti adatok azt jelzik, hogy a részletes, egzaktabb elemzés is használható mikroórás elemzésekhez, ugyanakkor megerősítette a korábbi mérőlap jogosultságát is.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a kialakított teszt objektív képet nyújt ugyan a mikrotanítás eredményességéről, bár hosszadalmasabb, mint az előzőekben alkalmazott.

Belső korrelációs kapcsolatok arra engednek következtetni, hogy a személyiségvizsgáló kérdőívek alkalmazása elengedhetetlen a mikrotanításon résztvevők körében. Fontos eredménye a vizsgálatnak, hogy az értékelőlapon mért tevékenységelemzésen alapuló értékelés alkalmazása indokolt.

ÖSSZEGEZVE A VIZSGÁLAT EREDMÉNYEIT AZ ALÁBBI MEGÁLLAPÍTÁSOK TEHETŐK

A kutatás céljában megfogalmazottak értelmében a mikrotanítás sikerességéhez szükséges a hallgatók többoldalú megismerése. A megismerés kelléktárába tartozik a pályamotivációs - az értékorientációs szint megállapítása, valamint a személyiségjegyek tesztekkel történő feltárása. Fontos tényező, hogy a mikrotanítás eredményességét ne csak "szemrevételezzük", hanem egzaktan mérjük a tevékenységelemeket, s ez alapján értékeljük.

A változók eredményességének értékelése:

- a nemek szerinti bontást elengedhetetlennek tartjuk, mert e független változó jól differenciálta a különböző változókat;

- a Raven-féle intelligenciateszt -- bár némely esetben mutatott kapcsolatot más változókkal -- a felsőoktatásban tanulók között nem képes kellően differenciálni;

- a pályamotivációs szint feltárásához jól használható a kérdőív, bár sok olyan kijelentést tartalmaz, amelyek ma már elvesztették értéküket; ugyanakkor megállapítható, hogy ez a változó az értékorientációs vizsgálat más jellemzőivel szoros kapcsolatot mutatott.

Ajánlatos e kérdőív helyett a Super-féle munkaérték kérdőívet felhasználni.

- A Brengelmann-teszt alkalmazása elkerülhetetlen, mivel jól méri a pedagógusszemélyiség főbb faktorait. Felhasználásával ki lehetett szűrni az idegességre való hajlamot.

- A Taylor-féle szorongásvizsgálat beváltotta a hozzá fűzött előfeltételezéseket, mert más személyiségváltozókkal több esetben mutatott kapcsolatot. A szorongásindex egyik fő tényezője volt a hallgatók differenciálásánál.

- Az értékorientációs vizsgálatban a képzés hatását és a felkészítettség mértékét mérő skála eredményei mellékesnek bizonyultak a kutatás fő irányához képest.

- A demonstráció, magyarázat, kommunikáció szempontjából fontos jellemzőket a hallgatók étéktételeikben jól differenciálták. A hatékonyság és eredményesség befolyásolására a pragmatikus kijelentéseket részesítették előnyben, míg alacsonyabb értéket kapott a tanulók tevékenykedtetése.

- A metakommunikatív elemek közül kiemelt hangsúlyt kapott a mimika és gesztikuláció szerepe, értékrendjükben.

- A nevelési stílusok metakommunikatív jegyeit értékelve a hallgatókkal, megállapítható, hogy a hallgatók leggyakrabban a kooperatív megoldásokat jelölték meg. Megjegyezzük ugyanakkor, hogy kooperatív megoldásokon kívül a leggyakrabban előforduló a korlátozó, illetve az inerciás megoldások voltak.

- A freiburgi személyiségvizsgáló kérdőív több faktora (idegesség, extroverzió) kapcsolatot mutatott a kísérletben mért eredményességgel.

- A korábban alkalmazott mikrotanítási mérőlapot sikerült továbbfejleszteni, s kialakítottunk egy újabb értékelőlapot. A régi és új mérőlap eredményei korreláltak.

- A mikrotanításon résztvevők eredményességi indexe növekedett.

JAVASLATOK

A mikrotanításhoz kapcsolt kérdőíves és értékelő vizsgálatok egyértelműen igazolják, hogy a módszer alkalmas a célzott készségek vizsgálatára. A vizsgálat során ugyanakkor lehetőség nyílt arra is, hogy a tanárjelöltek személyiségét pontosabban megismerjük és reális, szakszerű értékelést alakíthassunk ki.

Alternatív javaslataink a mikroképzésen résztvevők vizsgálatára:

A-változat

- pályamotivációs vizsgálat (22.)
- Brengelmann-reszt (Tringer László féle adaptációja) (23.)
- Taylor szorongástetsz (24.)
- nevelői stílusok metakommunikatív jegyei alapján kialakított értékelőlap felhasználása (25.)
- értékelőlap a mikrotanításon résztvevő személyek óráinak értékeléséhez (lásd: melléklet)

B-változat

- Super-féle munkaérték kérdőív alkalmazása (26.)
- Freiburgi személyiségvizsgáló teszt alkalmazása (27.)
- nevelői stílusok metakommunikatív jegyei alapján kialakított értékelőlap felhasználása
- értékelőlap a mikrotanításon résztvevő személyek óráinak értékeléséhez.

HIVATKOZOTT IRODALOM

1. Falus Iván: Mikrotanftás. OOK, Budapest, 1975.
2. Poór Ferenc: Előadói készségek fejlesztése képmagnóval. A-V Közlemények, 1979. 5. 559--663.
3. Gaál I.--Hauser Z.--Sárik T.--Kis-Tóth L.: Képzési és módszertani kísérletek a kémiaszakos tanárképzésben. HSM TKF. Eger, 1984. Kézirat.
4. Allport G.W.: Az attitűdök pszichológiai kutatásának kérdése. Budapest, Akadémiai Kiadó. 1969. (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979. 41--56.)
5. Geréb György--Tímár Andrásné: A tanárjelöltek pályaválasztási motívumainak vizsgálata. Pedagógiai Szemle. 1961. 9. 814--820.
6. Szabó Pál--Balla István: Főiskolás pedagógusjelöltek pályorientációs motívumainak vizsgálata. Pedagógiai Szemle. 1979. 1. 40--46.
7. Hunyadi Györgyné: Kollektivitás vizsgálat. Akadémiai Kiadó, 1978.
8. Forgó Sándor: Pedagógusjelöltek pályorientációjára ható tényezők. Bölcsészdoktori disszertáció, 1984.
9. Tringer László: A Brengelmann-féle személyiségvizsgáló kérdőív magyar változata. Magyar Pszichológia Szemle. 1969. 3--4. 24.
10. Kósáné Ormai Vera--Porkolábné Balogh Katalin--Pitoók Pálné: Neveléslélektani vizsgálatok. Tankönyvkiadó. Budapest, 1984.
11. A szorongás kvantitatív vizsgálata. Ideggyógyászati Szemle, 1971. 24. 529--537.
12. Ungárné Komoly Judit: A tanítói alkalmasság vizsgálata. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1982.
13. Zsolnai József--Farkas Julianna: Pedagógusok attitűdjének fejlesztése nevelési stílusokat bemutató videóval. OOK. Veszprém, 1982.
14. A Raven-teszt. OPTI. Budapest, 1969.
15. Im. 12.
16. Im. 13.
17. A Freiburg-i személyiségkérdőív. Ismerteti: Rókusfalvy Pál. MLKT. Budapest, 1985.
18. Im. 5.
19. Kósa Csaba: Műszaki főiskolai hallgatók vizsgálata a Brengelmann-féle 29 személyiségvizsgáló kérdőív magyar változatával. Magyar Pszichológiai Szemle. XXV11. 1980. 358--369.
20. Herskovits Mária: Pedagógushallgatók konfliktusmegoldásainak vizsgálata. Pályaválasztás. 1987. 3. 43.

21. Poór Ferenc: A pedagógiai képességek intenzív fejlesztésének módszerei.
Tankönyvkiadó. Budapest, 1986.
22. Im. 5.
23. Im. 9.
24. Im. 11.
25. Im. 13.
26. Super-féle munkaérték kérdőív. Ism.: Szilágyi Klára. MLKT. Budapest,
1987.
27. Im. 17.
28. Im. 13.